

הרב מנחם בורשטיין והרב גבריאל גולדמן

נישואין עם בן זוג שאינו יכול ללדת¹

1. האם מותר לשאת אישה יכולה ללדת

א. האיש מצווה על פרייה ורבייה, ולא האישה². לכן נפסק שלא יישא אדם אישה עקרה וזקנה ושאינה ראויה לילד, אלא אם כן כבר קיים מצוות פרייה ורבייה³. מכל מקום בזמננו, מי שבא לשאת אישה שאינה יכולה ללדת משום שחושק בה או משום ממון שלה, אף על פי שמעיקר הדין היה ראוי למחות בו, אין מוחים בו. משום שלא נהגו מכמה דורות לדקדק בעניין הזיווגים, כל שאין איסור בדבר מצד פסול חיתון⁴. להלן יובאו הלכות העוסקות בשאלת הנישואין במצבים שונים של פגיעה בפוריות האישה, ויצוינו פתרונות הלכתיים ומעשיים למצבים אלו. חשוב לציין שכל פתרון מותנה בהיתר אישי מפוסק הלכה, בנכונות של שני בני הזוג לו, ובידיעתם שייתכן שיהיה צורך במימון שעלול להיות נכבד מאוד. לכן, למעשה, על בני הזוג לסכם ביניהם מראש את סוג הפתרון⁵.

ב. מותר לאדם לשאת אישה שקיבלה טיפול כימותרפי וייתכן שבגללו נפגעו שחלותיה, ומסתבר שתהינה לה בעיות פוריות, עד כדי עקרות⁶. למעשה, ניתן לברר מראש על מידת הפגיעה. גם אם נגרמה פגיעה חמורה, מותר להסתמך על תרומת ביצית, כפי שיבואר להלן.

ג. מותר לאדם לשאת אישה שאסור לה להרות עקב בעיה רפואית, אם מתנהל מחקר רפואי משמעותי המחפש פתרון למחלתה, שיאפשר לה להרות בעתיד.

ד. בני זוג עם בעיות תורשתיות יכולים להינשא על דעת שיולידו בדרך של הפריה חוץ גופית וברירת עוברים (PGD). בדרך זו ניתן כיום למנוע לידת ילדים חולים ובעלי מומים⁷.

1. פרק מתוך ספר פוע"ה כרך א שעומד לצאת לאור בקרוב. הפרק עבר את ביקורתו של הרב זלמן נחמיה גולדברג, והערותיו שובצו בתוך הפרק.
2. יבמות סה ע"ב; רמב"ם, הל' אישות פט"ו ה"ב; שו"ע, אבה"ע סי' א סעי' א.
3. יבמות סא ע"ב; רמב"ם, הל' אישות פט"ו ה"ז; שם, הל' איסורי ביאה פכ"א הכ"ו; טור ושו"ע, אבה"ע סי' א סעי' ח.
4. רמ"א, אבה"ע סי' א סעי' ג. גם הרב שלמה דיכובסקי בתשובה לשאלתנו כתב לנו שיש להעמידו על חשש ביטול פרייה ורבייה, אולם אם יעמוד על דעתו - אין למנוע ממנו.
5. מכון פוע"ה מלווה זוגות כאלה. המכון מגבש יחד עם בני הזוג את הדרך ההלכתית והמעשית לפתרון, בהתאם לרב הפוסק של הפונים.
6. הרב זלמן נחמיה גולדברג בפגישתו עם רבני פוע"ה.
7. הרב זלמן נחמיה גולדברג בפגישתו עם רבני פוע"ה, ה' באדר ב' תשס"ג. תשובה מהרב שלמה משה עמאר לרבני פוע"ה, מיום ט"ז באב תשס"ט.

- ה. מעיקר הדין, מותר לאדם לשאת אישה עם רחם ובלא ביציות, כגון בתסמונת טרנר, מפני שיוכל להוליד ילדים על ידי תרומת ביצית.⁸
- ו. מעיקר הדין, מותר לאדם לשאת אישה שאין לה רחם ויש לה שחלות, כיוון שאם יש לה שחלות יוכל להוליד ילדים על ידי פונדקאות.⁹
- ז. הנושא אישה עקרה, וכן הנושא אישה שניטל רחמה, אף על פי שאינן מסוגלות ללדת, אין בזה משום השחתת זרע, כיוון שהוא משמש כדרך כל הארץ.¹⁰
- ח. לאישה מותר להינשא לאדם שאינו יכול להוליד, כיוון שאינה מצווה על פרייה ורבייה.¹¹

2. אי פוריות של האישה בתור עילה לתביעת גירושין

כיוון שנושאים אלה נידונים בבתי הדין המוסמכים לכך, פרק זה מביא את עקרונות ההלכה בלבד.

ט. אישה עקרה, אשר לדעת הרופאים אין סיכויים שתלד, והיא ידעה בבירור על כך, אך לא גילתה עובדה זו לבעלה לפני הנישואין - הרי אלו קידושי טעות. ויכול הבעל לגרשה בלא כתובה ובלא תוספת כתובה, ומעיקר הדין אף אינה צריכה גט. ואפילו אם יש לבעל בנים מאישה אחרת, הרי זה מום שאין בני האדם מתרצים לו.¹²

י. אישה שנמצאה עקרה לאחר הנישואין, יש אומרים שאף אם קרוב לוודאי שתישאר עקרה ולא תלד, ואפילו אמרו הרופאים שאין סיכוי שתלד, צריך להמתין עשר שנים, ורק אז יוכל בעלה לכופה ולגרשה מעיקר הדין.¹³ ויש אומרים שאם ברור שהיו לה סימני עקרות לפני הנישואין, יכול בעלה לגרשה¹⁴ גם בתוך עשר שנים.¹⁵

8. הרב זלמן נחמיה גולדברג בפגישתו עם רבני פוע"ה (בפגישה הנ"ל). הרב אביגדר נבנצל בפגישתו עם רבני פוע"ה, כ"ד בתמוז תשס"א, אך התנה את קיום מצוות פרייה ורבייה בתרומת ביצית מיהודיה אחרת.
9. הרב אביגדר נבנצל בפגישה הנ"ל. הרב זלמן נחמיה גולדברג בפגישתו עם רבני פוע"ה, ה' באדר ב' תשס"ג.
10. תוספות, יבמות יב ע"ב, ד"ה שלוש נשים; רמ"א, אבה"ע סי' כג סעי' ה.
11. תוספתא, יבמות פ"ח ה"ג.
12. תוספות, יבמות סה ע"א, ד"ה תצא; שו"ת אמרי יוסר, ח"ב סי' קנט; שו"ת לבושי מרדכי, אבה"ע סי' נח; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ז סי' מח פרק ה; הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו בנשמת אברהם, אבה"ע סי' סח, עמ' רפד; פסקי דין רבניים, ח"ד עמ' ריט.
13. רבנו גרשום מאור הגולה, דבריו הובאו במרדכי יבמות, פרק החולץ סי' קיג; שו"ת שואל ומשיב, מהד' ג, ח"א סי' רעג; שו"ת דברי מלכיאל, ח"ג סי' קב; שו"ת משפט צדק, ח"ג סי' ב; שו"ת ציץ אליעזר, ח"ז סי' מח, פרק ה.
14. בדרך כלל, כשנמצא מום אחר הנישואין שלא ידוע אם היה קיים קודם הנישואין, אנו אומרים 'נסתחפה שדהו' של הבעל ואינו יכול לגרש את אשתו בעל כורחה. אף על פי כן, במקרה של עקרות, כיוון שמעיקר הדין הבעל חייב לגרש את אשתו לאחר עשר שנים - אלא שלא נהגו לכופו על כך - אם הבעל רוצה, מותר לו להשתמש בטענה זו.
15. שו"ת מהרש"ך, ח"ב סי' סג; שו"ת פני משה, ח"א סי' כד; שו"ת דבר משה, ח"א יו"ד סי' נ; שו"ת משיב דבר, ח"ד סי' ט.

יא. אישה שלאחר הנישואין ברור שלא תוכל ללדת, כגון שנכרת רחמה, לכל הדעות מותר לו לגרשה מיד¹⁶.

יב. אם הייתה האישה עקרה קודם הנישואין, אבל אחר כך נרפאה מעקרותה - אין אלו קידושי טעות¹⁷, וכן אם יש איזה שהוא סיכוי שתתפא מעקרותה - אין אלו קידושי טעות, ועד הריפוי נחשבת ראויה ללדת¹⁸.

יג. אישה עקרה בלא מום ידוע, אלא שחזקה שטרם ילדה, ואפילו הייתה נשואה כמה פעמים ולא ילדה אף אחרי עשר שנים, אין קידושיה קידושי טעות, ואם רוצה הבעל לגרשה צריך לתת לה גט גמור מן התורה¹⁹.

3. אי פוריות של האיש בתור עילה לתביעת גירושין

ההיא דאתאי לקמיה דרב נחמן, אמר לה: לא מיפקדת. אמרה ליה: לא בעיא הך איתתא חוטרא לידה ומרה לקבורה?! אמר: כי האי, ודאי כפינן²⁰.
(יבמות סה ע"ב)

יד. אדם שיש לו חשש רציני לעקרות, אינו יכול לשאת אישה בת בנים, דהיינו אישה שיכולה ללדת, אלא אם כן יקבל מראש את הסכמתה²¹.

טו. אי פוריות מצד הבעל יכולה להיות עילה לגירושין. לכן, בעל עקר, שאשתו תובעת ממנו גט בטענה שאינה יכולה להתעבר ממנו, כופים אותו לגרש את אשתו, אם נתמלאו התנאים הבאים:

1. האישה תובעת גט מחמת טענה שרוצה ילד להישען עליו בעת זקנתה, כדברי הגמרא 'חוטרא לידה ומרה לקבורה'²² - מקל להישען עליו ומעדר כדי לכסות בעזרתו את קברה לאחר מותה. אבל אם טוענת שרוצה ילד כדי לקיים מצות פרייה ורבייה - אין שומעים לה, לפי שאינה מצווה על פרייה ורבייה. ויש שכתבו שאין הכרח שתטען במפורש שרוצה

16. ראה 'בעיות פוריות כעילה לגירושין', הרב אריה כץ, תחומין ל (תש"ע), עמ' 246, על פי משמעות דברי ערוך השלחן, אבה"ע סי' קנד סעי' כג, ופוסקים נוספים. וכן נפסק למעשה בפסקי דין רבניים, ח"ז עמ' 156-163; שם, ח"ב עמ' 211-227; שם, ח"ג עמ' 290-293.

17. בדיני מומים, אם האישה הטעתה אותו, אפילו אם נתרפאה - אינה מקודשת. ואולם בעקרות אין הדין כן, ואם נתרפאה - לא נחשבים קידושיה קידושי טעות. במומים - עצם הזיכרון של המום עלול להפריע, אך בעקרות, כיוון שיכולה ללדת, העובדה שבעבר לא יכלה ללדת אינה בעיה.

18. פסקי דין רבניים, ח"ח עמ' 65.

19. משמעות הגמרא ביבמות סה ע"א; המאירי, יבמות עמ' רמא; שו"ע, אבה"ע סי' קנד סעי' יז. וראה פסקי דין רבניים, ח"ה עמ' קצז.

20. תרגום וביאור - אותה אישה שבאה לפני רב נחמן בטענה שבעלה עקר, וברצונה להתגרש ממנו כדי להעמיד לעצמה צאצאים מאדם אחר. אמר לה: אין את מצווה על פרייה ורבייה. אמרה לו: וכי אישה זו - כלומר, היא עצמה, אינה זקוקה למקל תמיכה לידה ולמעדר כדי לקבורה לאחר פטירתה?! אמר רב נחמן: אם זו טענתה - כופין את בעלה לגרשה. כלומר, הטיעון החברתי-סוציאלי, שהיא זקוקה לצאצאים כדי שיתמכו בה לעת זקנתה, הוא טיעון קביל לדרישתה לגירושין עקב עקרות הבעל.

21. הרב שלמה דיכובסקי, ספר אסיא יג, עמ' 245.

22. יבמות סה ע"ב.

ילד כדי להישען עליו, וגם אם טוענת סתם שרוצה ילד - מועילה טענתה לכפות על הבעל גט²³. ואם עברו עשר שנים, ואין לבעל ילדים, יש מי שהורו שאינה זקוקה לטענה זו כדי לכוף על הבעל גט²⁴.

2. סיבת העקרות היא מהבעל. יש כמה אפשרויות לברר זאת:

* עברו עשר שנים מאז שנישאו²⁵, והאישה טוענת שהבעל הוא הגורם שאינה יולדת²⁶. ואפילו אם יש לו ילדים מאישה אחרת - תולים שנעשה עקר אחר כך²⁷.

* אם יש קצת הוכחות שהבעל עקר, אין צורך בהמתנת עשר שנים²⁸.

* אם יש עדות רפואית ברורה ומהימנה שהבעל עקר גמור, אין צורך בהמתנת עשר שנים ואין צורך שהאישה תטען שהבעיה ממנו²⁹.

* בזמן הזה רק בדיקת זרע יכולה לתת עדות על פוריות הגבר, ואם בית הדין מורים לו לבצע בדיקת זרע, אין מקום להשתמטות הבעל מבדיקה זו בטענה שהדבר אסור³⁰.

3. תביעת האישה היא משום רצונה בילדים בלא אינטרסים נוספים. לכן מדובר במקרה שאין האישה תובעת כתובתה, ואין לתלות תביעתה לגט בשום דבר אחר פרט לרצונה בילד. אבל אם תובעת כתובתה או שיש לתלות את תביעת הגט בדבר אחר - אין כופים אותה להוציאה, כיוון שייתכן שהעקרות היא רק תירוץ לתביעת הגירושין³¹.

טז. יש אומרים שאין הבדל בין איש לאישה בנוגע למומים משמעותיים שהם עילה לגירושין. זוהי הלכה כללית בנוגע לכל המומים, לא רק בנוגע לאי פוריות³².

23. ערוך השלחן, אבה"ע סי' קנד סעי' מה; פסקי דין רבניים, ח"א עמ' 5; שם, ח"ד עמ' 357; וראה גם שו"ת אגרות משה, אבה"ע ח"ד סי' יג אות א; הרב יעזר אריאל, ספר אסיא יג, עמ' 269-292 (אסיא סז-סח 2001, עמ' 102-125).

24. פסקי דין רבניים, ח"ג עמ' 16-18. הטעם, כיוון שמעיקר הדין מוטל על בית הדין לכפות גירושין לאחר עשר שנות עקרות גם בלי רצון בני הזוג, אלא שלא נהגו לכפות; אך כשאחד הצדדים דורש זאת, נשמעים לו.

25. תוספות, יבמות סה ע"א, ד"ה שבינו; טור ושו"ע, אבה"ע סי' קנד סעי' ו.

26. יבמות סה ע"א; רמב"ם, הל' אישות פט"ו ה"ט. כגון שאומרת שאינו יורה כחץ, והאישה נאמנת על כך, גם אם הבעל מכחיש את דבריה. אם הוכח בוודאות שאין לבעל גבורת אנשים, ואינו יכול להירפא, כופים אותו לתת גט לאשתו. אם יש הכחשות בין הצדדים, האישה טוענת שאין לו גבורת אנשים, והבעל טוען שקיבל טיפול רפואי ונרפא, אם יש רגליים לדבר שהיא צודקת, כגון שהיא עדיין בתולה, יש לחייב את הבעל לתת גט לאשתו, אבל אי אפשר לכוף אותו על כך (שו"ת הרשד"ם, אבה"ע סי' קג; שו"ת קובץ תשובות, ח"ב סי' קכב).

27. שו"ע, אבה"ע סי' קנד סעי' ו.

28. תוספות, נדרים צ ע"ב, ד"ה יעשו דרך בקשה.

29. שו"ע, שם. אמנם רבנו אשר (יבמות פרק ו סי' כ; ובשו"ת הרא"ש כלל מג סי' יד) חולק, ולדעתו תמיד צריך להמתין עשר שנים. הובא בבית שמואל סי' קנד ס"ק טז. אך בערוך השלחן, סי' קנד סעי' נז, נכתב שגם לדעת רבנו אשר, אם ברור שהבעל עקר, אין צורך בהמתנת עשר שנים. פסקי דין רבניים, ח"א עמ' סד-שע.

30. שו"ת ציץ אליעזר, ח"ז סי' מח פרק א.

31. שו"ע, אבה"ע סי' קנד סעי' ו.

32. בית שמואל, אבה"ע סי' קנד ס"ק ב. הרב שלמה זלמן אויערבאך, דבריו הובאו בנשמת אברהם, אבה"ע סי' לט, עמ' רנז, 6. אך ב"ח, אבה"ע שם; וחזון איש, אבה"ע סי' סט ס"ק כג, חולקים על כך. וראה גם אוצר הפוסקים, סי' קט סעי' א אות טז.

4. האם יש עילה לגירושין כשאפשר לעשות טיפולי פוריות

ז. טיפולי פוריות פשוטים - כאשר מדובר בטיפולי פוריות פשוטים, כגון טיפול תרופתי בלבד, אין האישה יכולה לטעון שהיא רוצה ילד כדרך כל הארץ. אלא אם טוענת שרוצה ילדים, תעשה את טיפולי הפוריות, ואינה יכולה לדרוש גט. הטעם הוא שכיום אישה עוברת בדיקות דם וטיפולים תרופתיים פשוטים שגרתיים לדברים של מה בכך. אם כן בוודאי שלצורך גדול כמו לידת ילדים, אינה יכולה לפטור את עצמה ממאמץ קל כזה.³³

יח. בנוגע לשאלה מה נחשב טיפולי פוריות פשוטים נאמרו הגדרות שונות: יש מי שהגדיר ששנת טיפולים אחת נחשבת מינימום מקובל שאישה אינה יכולה לסרב לו.³⁴ יש מי שהגדיר שטיפולים שקופת חולים מוכנה לממן נחשבים טיפולים מקובלים שאישה צריכה לעבור לצורך הניסיון ללדת ילדים.³⁵ ויש מי שאמר שקשה לתת לכך הגדרות מדויקות ויש לדון בכל מקרה לגופו.³⁶ למעשה, ראוי לקבוע הגדרות אחידות מקובלות לטיפולי פוריות פשוטים.³⁷

יט. הזרעה - אם יש בעיית פוריות שניתן לפותרה בדרך של הזרעה מלאכותית מזרע הבעל, יש מי שחילק אם הבעיה היא באיש או באישה. אם הבעיה היא באיש, אין האישה יכולה לתבוע גט, כיוון שאין מקום לטענתה 'בעינין חוטרא לידה ומרא לקבורה', וגם אינה מצווה על פרייה ורבייה. אך לעומת זאת, אם הבעיה באישה, יכול הבעל לסרב להזרעה ולדרוש גט בטענה שהוא חושש לדעות האוסרות הזרעה, וגם לטעון שהוא רוצה לקיים פרייה ורבייה, וייתכן שאין הוא מקיים מצווה זו על ידי הזרעה.³⁸ ויש מי שכתב שבמקרים שיש אפשרות להזרעה, לא ניתן לחייב גט, ושאינן להעדיף את טענות הבעל יותר מאשר טענות האישה בעניין זה.³⁹ ויש מי שהסתפק בדין זה.⁴⁰

33. כך הורה הרב יוסף שלום אלישיב לרב מנחם בורשטיין. הרב יצחק זילברשטיין והרב יעקב נויבורג בתשובה לשאלת הרב מנחם בורשטיין (אב תשס"ד).

34. כך הורה הרב אברהם שפירא לרב מנחם בורשטיין.

35. כך הורה הרב אליהו בקשי-דורון לרב מנחם בורשטיין.

36. הרב אשר וייס, בפגישתו עם רבני פוע"ה, ט"ז באדר א' תשע"א.

37. הרב מרדכי אליהו ביקש לתקן תקנה חדשה של בתי הדין, שתקבע הגדרות אחידות בין בתי הדין לגבי טיפולי פוריות מינימליים.

38. הרב אליהו בקשי-דורון, 'פריין הגבר כעילה לגירושין', הרצאתו בכנס פוע"ה תשס"ג; הובא בקובץ זכור לאברהם תשס"ה, עמ' רלו-רמב. הרב הביא ראיה לדבריו מהגהות הר צבי, לטור אבה"ע סי' א, שקיום מצות פרייה ורבייה הוא דווקא בביאה. אך יש לציין שלעומת זאת, בשו"ת הר צבי, אבה"ע סי' ד, נכתב שאפילו לסוברים שצריך מעשה לצורך מצות פרו ורבו, עצם פעולת ההזרעה נחשבת למעשה, והרופא הוא השליח. הרב אביגדר נבצל הורה בתשובה לרבני פוע"ה (מנחם אב תשס"ד) שהבעל יכול לטעון שרוצה ילדים כדרך כל הארץ. הרב דוד קאהן הורה (בתשובה כנ"ל) ששני הצדדים יכולים לסרב ולטעון שרוצים גט.

39. ראה 'בעיות פוריות כעילה לגירושין', הרב אריה כץ, תחומין ל (תש"ע), עמ' 249. הרב אריה כץ דן בכך עם הרב זלמן נחמיה גולדברג, שאמר שכיוון שהדעה המקובלת בהלכה היא שמקיימים פרייה ורבייה גם על ידי הזרעה, אין עילה לכפיית גט מתוך דרישה להחמרה בהלכה. וראה גם מאמרו של יוסי גרין, אסיא ה (תשמ"ו), עמ' 142-125. ראה עוד לקמן, לגבי הפריה חוץ גופית, שיש הסוברים שלא ניתן לכפות גט כשיש צורך בהפריה חוץ גופית, וכל שכן שלא ניתן לכפות גט כשניתן להרות בהזרעה.

40. הרב שלמה זלמן אויערבאך, מנחת שלמה, ח"ג סי' צח, במהדורה תנינא סי' קכד. (נועם א תשי"ח,

כ. יש מי שכתב שאישה שלא זכתה לילד יכולה לדרוש מבעלה לגרשה או לתת את זרעו להפריית מבחנה. כיוצא בזה, זוג חשוך ילדים, והאישה אינה רוצה להרות באמצעים מלאכותיים⁴¹, בעלה יכול לגרשה בעל כורחה⁴².

כא. הפריה חוץ גופית - פסיקת בתי הדין המסורתית היא שכאשר פוריות הגבר או האישה מותנית בטיפולי הפריה חוץ גופית, הרי זו עילה לגט. הנוהג ההלכתי בבתי הדין הוא שכל דבר החורג ממערכת היחסים הרגילה בין בעל לאישה, ומחייב פעולה שלא כדרך הטבע, אין לחייב בו את הצד השני⁴³, ועל כן יש בכך עילה לגט⁴⁴. אך כיום, כשהפריה חוץ גופית נחשבת לדרך מקובלת יותר ויותר, אין לראות בכך פעולה חריגה, ואין להימנע מלחייב את בן הזוג או בת הזוג לשתף פעולה, כדי לזכות בפרי בטן⁴⁵. וכעין זה, יש מי שכתב שכיום, לאחר שהפריה חוץ גופית הפכה להיות טיפול שכיח ומקובל שסכנותיו מזעריות, וגם מבחינה הלכתית הוכרעה למעשה לחיוב; וגם כיוון שיש כיום פיקוח הלכתי המונע חשש לערבוב - יש מקום לחשיבה מחודשת בנושא, שאין לחייב גירושין גם אם יש צורך בהפריה חוץ גופית לצורך העמדת צאצאים. מלבד במקרים שבהם הסיכוי נמוך ביותר, או במקרים שבהם הבעל הינו תלמיד של

עמ' קמה-קסו).

41. הזרעה או הפריה חוץ גופית.

42. הרב יעוזר אריאל, ספר אסיא יג, עמ' 269-292 (אסיא סז-סח 2001, עמ' 102-125).

43. חוות בנימין, סי' קח ס"ק ב.

44. הרב שלמה דיכובסקי, ספר אסיא יג, עמ' 247. הרב מאיר ניסים מאזוז (בתשובה לרבני פוע"ה, אב תשס"ד) כתב שאחד הצדדים יכול לטעון שהוא חושש לדעה שהפריה חוץ גופית אסורה על פי ההלכה, וכל שכן אם כבר ניסו שלוש פעמים הפריה חוץ גופית בלא הצלחה, ונשואים יותר מעשר שנים. הלכה זאת מחודשת יותר מאשר ההלכה הקודמת. בהלכה הקודמת החידוש היה שניתן להשתמש בגירושין בתור איום לצורך ביצוע טיפולי פוריות מורכבים כגון הזרעה מלאכותית או הפריה חוץ גופית. בהלכה זאת החידוש הוא שאחד מבני הזוג יכול לתבוע גירושין גם אם בן הזוג או בת הזוג מסכימים לביצוע הזרעה מלאכותית או הפריה חוץ גופית. הרב אברהם יצחק הלוי כלאב, הרב אביגדר נבנצל והרב דוד קאהן בתשובה לרבני מכון פוע"ה, חשוון תשס"ה.

45. הרב שלמה דיכובסקי, 'הרגעת היולדת - שו"ת', ספר אסיא יג, עמ' 401-402. וכן הורה הרב זלמן נחמיה גולדברג לרבני פוע"ה (במפגש בסיון תשע"א), שאם ניתן להרות רק באמצעות הפריה חוץ גופית, מסתבר שאי אפשר לכוף גט, הן מצד האישה שחוששת מהורמונים וטיפולי, כיוון שגם בהיריון אישה סובלת; והן מצד האיש שחושש לשיטות האוסרות, כיוון שלא מצאנו שניתן לדרוש גט עקב הרצון להקפיד על חומרה. אך אין דבריו אמורים על מצב שבו יש צורך בפונדקאות. ראה פסיקת הרב אברהם שפירא, הרב יצחק קוליק, הרב מרדכי אליהו, שבעל שיכול להעמיד צאצאים על ידי טיפולי פוריות, אין דינו כעקר. (דבריהם הובאו במאמרו של הרב יגאל שפרן, בד"ד 4 תשנ"ז, עמ' 68-69). הרב דוב ליאור (בתשובה לרבני פוע"ה, אב תשס"ד) הורה שאין לחייב גט במקרה כזה. הרב יעקב נויברגר (בתשובה כנ"ל) כתב שניתן לחייב כל טיפול שרוב בני אדם עושים במצב כזה. הרב אשר וייס (בתשובה כנ"ל, כסלו תשס"ה) הורה שאין לחייב בגט כשניתן לנסות להרות בהפריה חוץ גופית, אלא אם כן סיכויי ההצלחה קלושים או שניסו שלוש פעמים בלא הצלחה. הרב שלמה משה עמאר (בתשובתו כנ"ל, חשוון תשס"ה) כתב שאי אפשר לקבוע בזה הגדרות ברורות, והדברים מסורים לשיקול דעתו של הדיין, שישקול את מכלול הדברים. וראה גם הרב דוד ברדוגו, שורת הדין, ח"ט עמ' רסח-רפז.

רב האוסר הפריה חוץ גופית, והוא הולך אחר פסקיו בכל תחומי ההלכה. ראה כאן בהערה לגבי צורך בדיקור אשכים.⁴⁶

כב. **תרומת ביצית** - אם ניתן להגיע לצאצאים רק על ידי תרומת ביצית, הרי זו עילה לגירושין.⁴⁷
כג. **תרומת זרע** - אם הבעל עקר וניתן להגיע לצאצאים רק על ידי תרומת זרע, הרי זו עילה לגירושין.⁴⁸

5. בעיות ביחסי אישות כעילה לגירושין

כד. אישה שנמצא רחמה אטום, היינו שהנרתיק חסום, ואינו יכול לבוא עליה, ולא הודיעה על כך לבעלה טרם הנישואין, הרי זה מום גדול, ונתבטלו הקידושין, ויכול להוציאה בלא גט. ועל כל פנים יכול לשאת אישה אחרת בהיתר מאה רבנים. דין זה נכון אף אם נתרפאה לאחר מכן.⁴⁹

כה. בעל שאין לו גבורת אנשים⁵⁰ ואינו יכול לבעול כלל, הרי זו עילה לגירושין, אפילו אירע הדבר רק לאחר הנישואין.⁵¹

46. הרב אריה כץ, תחומין ל (תש"ע), עמ' 251-253. לדבריו גם אם יש צורך בדיקור אשכים לצורך מציאת זרע, כיוון שרוב הפוסקים התירו זאת, יש להמתין לביצוע טיפול אחד של דיקור או ביופסיה באשכים לפני קבלת דרישתה של האישה לגירושין. אך אין להמתין יותר מאשר טיפול אחד כזה, כיוון שאם לא נמצא זרע בטיפול הראשון, הסיכויים למצוא זרע בדיקורים נוספים נמוך ביותר, ואין לחייב את האישה בהמתנה ממושכת כזאת.

47. אף על פי שהאוסרים לא ציינו את האיסור שיש בעצם התהליך, כיוון שפוסקים רבים אסרו תרומת ביצית, וכיוון שעקב מגבלות המציאות, תרומת הביצית היא בדרך כלל גויה, ולדעות שבעלת הביצית היא האם, לא קיים הבעל פרייה ורבייה; כמו כן, בניגוד לטיפולי פוריות אחרים, עלויות תרומת ביצית הן גבוהות ביותר, ואי אפשר לחייב את הבעל לשאת בעלויות כאלה. אם המצב ישתנה בעתיד והטיפול יהפוך להיות מקובל, ויהיה אפשר להשיג ביצית מיהודיה במחיר זול וסביר, ייתכן שיהיה מקום לבחון סעיף זה מחדש. הרב אריה כץ, תחומין, שם.

48. רבים הפוסקים האוסרים תרומת זרע מכל וכל, וגם הפוסקים שהתירו זאת, הגבילו זאת לשעת הדחק בלבד. לכן יכול כל אחד מבני הזוג לטעון שאינו רוצה להסתמך על הדעה המתירה תרומת זרע מגוי. גם התורשה נקבעת על פי תורם הזרע, ויכול כל אחד מבני הזוג לטעון שאינו חפץ בכך. הרב אריה כץ, תחומין, שם.

49. שו"ת פרשת מרדכי, סי' יד; שו"ת דברי חיים, ח"א אבה"ע סי' מח; שו"ת משיב כהלכה, סי' ז; שו"ת בית שלמה, סי' עו. הרב זלמן נחמיה גולדברג העיר על הלכה זו, שגם לאחר שנתרפאה, עדיין נמאסת בעיניו, ולכן יכול להוציאה גם לאחר שנרפאה. המקור במסכת כתובות עד ע"ב, תוספות, ד"ה חכם. והוסיף הרב שאמנם שם מדובר במומים שנתרפאה מהם אבל לא בחולי שנתרפאה ממנו, וייתכן שרק אם היו מומים - מאוסה בעיניו גם לאחר שנרפאה, ולא אם היה חולי. כיום יש אפשרויות לתיקון נרתיק ובנייתו על ידי ניתוח פלסטי. נראה שלמרות זאת, ההלכה הבסיסית לא נשתנתה, שכן גם בה דובר על אפשרות של ריפוי. ברור שאם נעשה תיקון כזה לפני הנישואין, אין עילה לגט.

50. דהיינו שאין לו זקפה.

51. הרמב"ם, הל' אישות פי"ד ה"ז; ושו"ע, אבה"ע סי' עו סעי' יא, נתנו זמן של שישה חודשים לנסות ולהתרפא, שהיא העונה הארוכה ביותר. חלקת מחוקק, סי' עו ס"ק יח, ובית שמואל, סי' עו ס"ק יז, כתבו בשם שלטי הגבורים, שאם יש רפואה ידועה, ימתינו יותר משישה חודשים.

כז. כאשר התפקוד המיני של הבעל מותנה בטיפול אינן אונות, אין זו עילה לגט. בכל מקרה שהטיפול אינם פוגעים בתפקוד המיני הרגיל והמקובל בינו לבינה, והתרופות והזריקות לא נלקחות בשעת מעשה, אין בכך עילה לגט.⁵²

6. בני זוג ששהו עשר שנים ולא נפקדו בילדים

נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה - יוציא ויתן כתובה, שמא לא זכה להבנות ממנה. אף על פי שאין ראייה לדבר - זכר לדבר: מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען⁵³ - ללמדך, שאין ישיבת חו"ל עולה לו מן המניין. לפיכך, חלה הוא או שחלתה היא, או שניהם חבושים בבית האסורים - אין עולין לו מן המניין. (יבמות סד ע"א)

כז. נשא אישה ושהתה עמו עשר שנים ולא ילדה - מעיקר הדין כופים אותו להוציאה בגט⁵⁴. הטעם שהבעל יכול לכפות גירושין על אשתו: כיוון שיכול לטעון שרוצה לקיים מצוות פרייה ורבייה.

כח. אם חלה הוא או חלתה היא, אין זמן מחלתם עולה להם למניין עשר השנים⁵⁵. וכן מי ששהה בחוץ לארץ, אין ישיבת חוץ לארץ עולה לו מן המניין⁵⁶.

כט, אם בתוך עשר השנים הייתה הפלה, מונים עשר שנים מיום ההפלה⁵⁷.

ל. מעיקר הדין יכולים לכוף גירושין על בני הזוג במצב זה, ואפילו בעל כורחם של שני בני הזוג, אבל בזמן הזה אין נוהגים לכוף כלל⁵⁸. ומכל מקום, אם אירעה קטטה בין בני הזוג ובאו לבית הדין - אין לבית הדין לתווך ולהשלים ביניהם אלא אדרבה - יראו שיתפרדו⁵⁹.

לא. בזמננו מצינו תלמידי חכמים חשובים שלא היו להם ילדים, ובכל זאת לא גרשו את נשותיהם⁶⁰.

לב. יש שנתנו עצה לזוג כזה, שיגדלו יתום בתוך ביתם. שכל המגדל יתום בתוך ביתו, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, ונחשב כבנם.

52. תשב"ץ, ח"א סי' א, הובא בבית יוסף, אבה"ע סי' קנד; נודע ביהודה, תנינא, אבה"ע סי' פט; היכל יצחק, אבה"ע סי' א אות ד; שו"ת דבר חברון, ח"א סי' לז; הרב יצחק זילברשטיין, שיעורי תורה לרופאים, ח"ד סי' רסב; הרב שלמה דיכובסקי, ספר אסיא, יג עמ' 247.

53. בראשית טז, ג. מדובר על שרה אמנו שנתנה את הגר שפחתה לאברהם אבינו.

54. כתובות עז ע"א; רמב"ם, הל' אישות פט"ו סי' ז; טור ושו"ע, אבה"ע סי' קנד סעי' י. ההצעה המובאת שם - 'או ישא אישה אחרת הראויה לילד', לא שייכת כיום, לאחר חרם דרבנו גרשם.

55. רמב"ם, הל' אישות פט"ו הי"א; טור ושו"ע, אבה"ע סי' קנד סעי' יא.

56. יבמות סד ע"א. בנוגע לשאלה אם כופים על כך בחו"ל, ראה מחלוקת ראשונים שם ביבמות. לרא"ש, לרמב"ן, לרשב"א ולמאירי - יוציא, אבל לראב"ן לא כופים אותו להוציא, וכן כתב הסמ"ג, עשין מט; והסמ"ק, סי' רפד. וראה עוד בתורה שלמה, ח"ג בראשית פרק טז אות טו.

57. יבמות סד ע"א; רמב"ם, הל' אישות פט"ו הי"ב; טור ושו"ע, אבה"ע סי' קנד סעי' יב.

58. רמ"א, אבה"ע סי' א סעי' ג; שם סי' קנד סעי' י.

59. שו"ת פני יהושע, ח"ב סי' מא.

60. ראה שו"ת תשובות והנהגות, ח"א סי' תשצ.